

ABDÜLLATİF SUBHİ PAŞA

Bir Tanzimat Paşası ve Kültürel Sermayesi

GÖKHAN KAYA

2022

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

ABDÜLLATİF SUBHİ PAŞA
Bir Tanzimat Paşası ve Kültürel Sermayesi
Gökhan KAYA

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.
ISBN: 978-625-7424-00-4

1. Baskı: Mayıs 2021, Ankara
2. Baskı: Ağustos 2022, Ankara

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd.Şti.
Sertifika No: 47865
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48
Tel: 0(312) 341 36 67

Dağıtım:
Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay/Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
http://www.siyasalkitap.com

ABDÜLLATİF SUBHİ PAŞA
Bir Tanzimat Paşası ve Kültürel Sermayesi

GÖKHAN KAYA

2022

Gökhan KAYA, İlk, Orta ve Lise eğitimini Ankara'da bitirdi. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitirdikten sonra Yüksek Lisans ve Doktorasını Ankara Üniversitesi Tarih Bölümünde tamamladı. 2012'den bu yana Hitit Üniversitesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yazarın 2011 yılında, II. Meşrutiyet Döneminin Demokratları: Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad) isimli bir kitabı İletişim Yayınları'ndan çıkmıştır.

Figen'e ve Ferit'e

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11

I.BÖLÜM

ERKEN MODERN DÖNEMDE KALEMİYENİN YÜKSELİŞİ	17
XIX. YÜZYILDA OSMANLI BÜROKRASİSİ.....	23
Siyasal Bağlam: Endişe ve İstiraptan Hâl Olmamak.....	23
Mora, Mısır, İstanbul: Abdurrahman Sami Paşa, Vârise Kalan Miras.....	29
ABDÜLLATİF SUBHİ PAŞA	36
Bir Bürokratin Yükseliş Hikâyesinin Kısa Özeti	36
Rumeli Teftişi	41
Kavala-Drama Teftişi	43
Serez (Siroz) Teftişi.....	44
Selanik Teftişi	45
Manastır Teftişi	46
Yanya Teftişi.....	49
Üç Nâzırlık Arasında Bir Paşa.....	52

II. BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA KÜLTÜREL BAĞLAM VE KÜLTÜREL ÜRETİMİN DEĞİŞEN DOĞASI.....	65
GAZETE VE DERGİ KÜLTÜRÜ	75
XIX. YÜZYIL OSMANLI KİTAP KÜLTÜRÜ VE EDEB.....	81
“DEVİR-İ AZİZÎ’DE DÂRÜLFÜNÛN-I MİLLÎDEN BİR ŞUBE”:	
SAMİ PAŞA VE SUBHİ PAŞA KONAKLARI	97
ÂLİM BİR BÜROKRATIN KÜLTÜREL PROFİLİ	105
KÜLTÜREL BİR MEYDAN OKUMA: İBN HALDUN’U TERCÜME	
ETMEK VE TAMAMLAMAK	111
ZENGİN BİR KÜTÜPHANE SAHİBİ OLMANIN ANLAMI	122
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	143
EKLER	157

ÖNSÖZ

Kitabın yazılmasında pek çok kişiden destek, teşvik ve yardım gördüm. Mehmet Erdoğan, kitabı, yazım ve anlatım açısından sıkı bir denetimden geçirdi. Abdullah Sami Sümer bir kaynağa ulaşma konusunda yol gösterdi. Mehmet Demiryürek böyle kitap yazmam gerektiğini incelikli bir ısrarla hatırlattı. Hitit Üniversitesi Tarih Bölümü'nden akademisyen arkadaşlarım Mehmet Ali Bozkuş, Hakan Yazar, Fatma Akın bu kitabın içeriğine yakın ya da uzak konulardaki konuşmalarımı sabırla dinlediler. Cemil Üzen, İsmail Uygun ile olan verimli diyaloglar kitaba daha dinç bir bilinçle devam etmemde yardımcı oldu. Phoenix Yayınevi'nin değerli editörü Ertan Akkaş'a gösterdiği özen ve ilgi için ise ayrıca teşekkür ediyorum.

Dolaylı desteğini gördüğüm iki değerli insanı kitabın yazılış sürecinde kaybettim. Mustafa Karaboğa, "Tepelerden pencereye akan kuşlar / Pencereye sıvayan kuşlar" ve çocuklar eşliğinde bu dünyayı terk etti. Azmi Kaya ise iyimser bir inatla son ana kadar direndi, çok sevdiği Göle'nin bin bir çiçeği, böceği, kuşu, ağacı barındıran yaylalarına benzer bir yerdedir umarım.

Son olarak pandemi sürecinde evde birlikte iyi vakit geçirmek yerine kitaba zaman ayırma sabrını bana gösteren, Ferit'e ve Figen'e minnetle ve sevgiyle müteşekkirim.

GİRİŞ

Osmanlı tarihçilerinin büyük ölçüde üzerinde uzlaştığı konulardan birisi, 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin gerçek anlamda modernleşme yoluna girdiğidir. Genellikle 1876'ya kadar sürdüğü kabul edilen Tanzimat Dönemi'ni¹ başlatan Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilân edilme nedenleri olarak ise Balkan Milliyetçiliği'nden, Mısır Meselesi'ne, askeri yenilgilerden mali istikrarsızlığa uzanan sorunları yeni kurumlar, uygulamalar ve tedbirlerle çözme isteği gösterilir. Yine üzerinde çok büyük ölçüde uzlaşılan başka bir konu ise, Ferman'ın, bahsi geçen sorunların ve gelişmelerin yarattığı tehditleri ortadan kaldırmanın çaresini arayan, Batı Avrupa'ya özgü düşünce ve uygulamaları benimseyen Bab-ı Âli bürokratlarının eseri olmasıdır.²

Bürokratlara atfedilen bu mutlak, başat faillik Tanzimat Fermanı'nun ilân edilmesinde üzerinde fazla durulmamış ve araştırılmaya muhtaç konular olarak görülmektedir. Dolayısıyla bürokratlar arasındaki hizipleşmeler ve ilişki ağları, toplumsal talep ve arzular, Mısır Modernleşmesi'nin etkileri, taşradaki kapı halkları, demografik durum, Osmanlı ekonomisinin kapitalizme eklenmesi, XIX. yüzyıldaki Avrupa'nın dengeleri gibi olguların, dinamiklerin reform hareketlerindeki etkisini gözden geçirir.

¹ Tanzimat Fermanı ve dönemi üzerine yapılan çalışmaların genel bir dökümü için Bkz. Çakır, C. (2004), "Türk Aydınunun Tanzimat'la İmtihanı: Tanzimat ve Tanzimat Dönemi Siyasi Tarih Üzerine Yapılan Çalışmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(1): 9-69. Tanzimat Dönemi tarih yazıcılığının eleştirel bir değerlendirmesi için ise Bkz. Köksal, Y. (2009), "Tanzimat ve Tarih Yazımı", *Doğu Batı*, S. 51, s. 193-214.

² İmparatorluğun XIX. yüzyıl reform hareketlerini Batıcı/modernleşmeci ile İslamcı/gelenekselci iki kanat arasındaki mücadele içinden değerlendiren çok sayıda eser vardır. Hemen hemen bütün eserlerinin perspektifini oluşturan iki kanat arası mücadeleyi merkeze alarak vermiş olan Bernard Lewis, en önde gelen tarihçidir. Bkz. Lewis, B. (1988), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, M. Kıratlı (Çev.), Ankara: TTK Yayınları; Önde gelen diğer birkaç çalışma için Bkz. 150. *Yılında Tanzimat*, (1992) H. Dursun Yıldız (Haz.), Ankara: TTK Yayınları; Akyıldız, A. (2004), *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul: İletişim Yayınları; Berkes, N. (2003), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: YKY Yayınları; Davison, R. H. (1997), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*, Osman Akınhay (Çev.) C. I, İstanbul: Papirus Yayınevi ; Shaw, S. - Shaw, E. K (1994), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. II, Mehmet Harmanacı, (Çev.) İstanbul: E Yayınları; *Tanzimat I Yüzyüncü Yıldönümü Münasebetile*, (1940) İstanbul: Maarif Vekâleti.

Başka bir deyişle Osmanlı Modernleşmesi'nin kilometre taşı niteliğindeki Tanzimat Fermanı'nın da dâhil olduğu XIX. yüzyılı anlamada yukarıda sıralanan olguların bağımsız ya da ayrı birer "şey" miş gibi değil birbirleriyle olan ilişkilerinin toplam etkisini, durumlardan ziyade süreçleri öne çıkaran ilişkiyel bir perspektif önemli bir avantaj sağlar. Böyle bir araştırma gündemi XIX. yüzyıl Osmanlı tarih yazımına, Osmanlı modernleşmesinin, gelenekselciler ve reformcular gibi kristalize olmuş iki karşıt grup arasındaki mücadelenin bir sonucu gibi görmekten daha geniş imkânlar sağlayabilir. Bu iki grubu oluşturan tarafların herbirinin homojen olduğu ve aralarında uzlaşmaz bir karşıtlık olduğu varsayımı, gözden geçirilmesi gereken bir önkabuldür. Üstelik Tanzimat reformlarının müsebbibi bu homojen bir hizip, grup olarak Batı yanlı bürokratlara bir yandan Avrupa'nın kurumlarının işleyişinin ve oluşturulmasının ardında yatan bilgi ve ideallere tam bir vukûfiyet hasredilir; diğer yandan da benimsemiş bir bilgilerle Tanzimat reformlarının gerçekleştirilmesi arasında doğrudan bağ kurulur. Bu gruba atfedilen Avrupa'nın bilgisine vakıf olma ve Avrupa'yı deneyimlemenin³ yahut onun müesseselerine olan inancın sonucu olarak reform hareketlerini gerçekleştirdiklerine dair anlatı, kanaatimizce, yukarıdaki olguları peşinen devre dışı bırakır. Bir önceki yüzyılın değişim, dönüşüm sürecinin önemsenmeyip, bir durum olarak Ferman'ın failleri bürokratların neredeyse sadece siyaset odaklı reform düşüncelerinin tek boyutluluğunun⁴ (Çetinsaya, 2001, s. 71) önemsenmesi, belirtilen yüzyılın Osmanlı toplumunun anlaşılmasında yeterince güçlü bir perspektif değildir. Ayrıca, XIX. yüzyıl Osmanlı bürokratlarının reform niyetlerini ortaya koyan somut kanıtlar ile bürokratların reformist oldukları konusundaki genel düşüncenin yaygınlığı arasındaki asimetri, çoğunlukla bürokratların reforma olan samimi inancıyla kapatılmıştır. Reformcuların başarısı ise Batı'dan özellikle askeri teknoloji ve tekniklerin aktarılmasından düşüncelerin, kültürel ürünlerin alınmasına, adaptasyonuna doğru genişledikçe sorgulanır hale gelmiştir. Başka bir deyişle özellikle kültürel gelişmeler sözkonusu olunca reformist bürokratlar Batıcı/Modernist, Gelenekselci/İslamcı gibi tözcü zıt etiketler-

³ Osmanlı bürokratlarının kişisel bakış açılarını, deneyimlerini paylaştıkları metinler de sınırlıdır. Bunlardan birisi için Bkz. Baysun, M. (1967) "Cevdet Paşa'nın İskodra'ya Me'mûriyetine Dair Vesikalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 17, (22): 181-194.

⁴ Gökhan Çetinsaya, Tanzimat projesinin yürütücülerini olan belli başlı bürokratların siyasal düşüncelerinden yola çıkarak Tanzimat zihniyeti tanımladığı çalışma için Bkz. Çetinkaya, G. (2001), "Kalemiye'den Mülkiye'ye Tanzimat Zihniyeti", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, T. Bora- M. Gültekingil (Ed.), C. 1, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 54-71. Mardin, 1720 ile 1838 yılları arasında padişaha sunulan ıslahat raporları arasında Sadık Rıfat Paşa'nın raporunun Tanzimat reformlarının teorisini barındırdığını söyler (1996, s. 161) Bu konuda diğer iki kaynak için Bkz. Sadık Rıfat Paşa (1290), *Müntehabât-ı Âsâr*, İstanbul: Tatyos Divitçiyar; *Sadrızam Ali Paşa, Hayatı, Zamanı ve Siyasi Vasiyetnamesi* (2000), F. Andıç- S. Andıç (Haz.), İstanbul: Eren Yayıncılık.

le anlatılmaya ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu tözcü anlatımların gözardı ettikleri ise bürokratlar arasındaki hizip mücadeleleri⁵ yahut tarikat ağları,⁶ toplumsal talep ve arzuların baskısı, yerel güç odakları ile merkezi hükümet arasındaki ilişkilere yeni yönetici seçkinlerin dâhil olması,⁷ Osmanlı ekonomisinin kapitalizme eklenmesi, hatta Napoléon'un Mısır seferinden itibaren Avrupa'daki gelişmelerden bağımsız bir Osmanlı tarih yazımının düşünülmesinin zor olduğu gibi yeni dinamikler, süreçler ve araştırma gündemleridir.⁸⁹

⁵ Brown, H. G. (1995), *War, Revolution and the Bureaucratic State: Politics and Army Administration in France, 1791-1799*, Oxford: Clarendon Press'den aktaran Olivier Bouquet (2016), "Hâlâ Osmanlı Modernleşmesinden Söz Etmeye Gerek Var mı?", *Devlet Olma Zanaatı*, M. Aymes- B. Gourisse, vd. (Der.), A. Berktaş (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 59.

Erken Modern Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi ve sosyal düzeninin, özellikle geleneksel Osmanlı elitleri dışından gelen ve *ecnebi* denilen toplumsal grupların padişahın gücünü sınırlandırmak açısından geçirdiği dönüşüme dair Bkz. Tezcan, B. (2010), *The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation in the Early Modern World*, Cambridge: Cambridge University Press.

İmparatorluğun yine aynı dönemde geçirdiği askeri ve ekonomik krizin Saray'daki hizipler arası mücadelenin bir sonucu olduğuna dair ise Bkz. Börekçi, G. (2010), *Factions and Favorites at the Courts of Sultan Ahmed I (r.1603-1617) and his Immediate Predecessors*, Unpublished Phd. Dissertation, The Ohio State University.

⁶ Butrus Abu-Manneh Tanzimat Fermanı'nı ilân edilmesinde Nakşibendiyye-Müceddiyye tarikatının Halidiyye kolunun saraya hâkim olan ağının etkisi olduğunu ikna edici bir şekilde savunur. Ona göre Ferman, Osmanlı Müslüman nüfusunun gözünde saltanatın meşruiyetinin yeniden tesisi yolunda bir hamledir (1994, ps. 173-203). Tanzimat Fermanı'nın Müslümanların çıkarları doğrultusunda şekillendiğini, asli nüfus olarak Müslümanların, Ferman öncesindeki, İslamî ilkeleri hiçe sayan saltanat politikalarıyla sarsılân güvenini yeniden sağlamaya ve tahkim etmeye yönelik olduğu dolayısıyla İslam ile barışık hatta İslamî bir kimliği olduğuna dair Bkz. Anscombe, F. (2010), "Islam and the Age of Ottoman Reform", *Past & Present*, 1 (208), s. 159-189.

⁷ Stefan Weber, 1860'lardan itibaren görülen Şam'daki konakların merkezî salon anlayışının bütün Osmanlı coğrafyasındaki genel bir iç mimari modernleşmesinin parçası olduğunu ve bu gelişmenin merkezdeki bürokratların öncülüğünde yaşanan modernleşme sürecinin bir parçası olmaktan ziyade Geç Osmanlı mimarisinin değişen toplumun yeni yaşam deneyimlerinin bir ifadesi olduğunu belirtir. Başka bir deyişle Weber değişimin/modernleşmenin sadece İstanbul ile sınırlı olmadığını Osmanlı toplumlarının da merkezle beraber değiştiğini söyler (2002, s. 151-152).

Tanzimat ile beraber yerel güç odaklarının merkezî yönetime entegre olması üzerinden Osmanlı tarih yazımında, devlet ile toplumu iki karşı kutup, iki ayrı öznellik olarak görülmesinin başka bir deyişle Osmanlı modernleşmesinin devlet odaklı anlatımının bir eleştirisi için ise Bkz. Köksal, Y. (2007), "Sosyal Kontrol Sistemleri: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda 'Devlet-Toplum' İlişkileri", *Tarihsel Sosyoloji: Stratejiler, Sorunsallar ve Paradigmalar*, F. Ergut- A. Uysal (Der.), Ankara: Dipnot Yayınları.

⁸ XIX. yüzyıl reformları ile Cumhuriyet Dönemi'nin laikleşme eksenli reformlarının arasında teleolojik bir ilişki kurmanın yetersizliğini, gerek yukarıda sözü edilen tözcü anlatıların belirlediği iki tarafın homojen olmadığını gerekse de yine yukarıda bahsi geçen Tanzimat Fermanı'nın ilânında etkili olan dinamik ve süreçlerini ele alan bir makale için Bkz. Kırmızı, A.

Bu gibi dinamiklerin karşılıklı dönüştürücü etkilerini¹⁰ öne çıkarmak, Mustafa Reşid Paşa'nın şahsında cisimleşen bürokratlara batıcı, reformcu gibi sabit tözler atfedilerek kurgulanan tarih yazımına nedenselliğin ilişkisel kipini sokmak olacaktır. Başka bir deyişle XIX. yüzyıl Osmanlı reform hareketlerinin dar bir grubun istek ve inançlarının eseri olduğu gibi tözcü yaklaşımlardan uzaklaşıp, bu dar grubun da dâhil olduğu ilişkilere ve bu ilişkiler üzerinden işleyen etkilere odaklanmak, belirtilen yüzyılın bütün karmaşıklığının anlaşılıp, açıklanmasında ciddi bir imkân sunar. Bu anlamda reform hareketlerinin failleri olarak Tanzimat bürokratlarının ve aydınlarının batıcı, modern gibi sabit tözlere sahip özneler oldukları kabulü, yeniden gözden geçirilmesi gereken bir yargıdır. Bu yargının doğruluk derecesini tespit etmek için, Mısır'da Mehmed Ali Paşa'nın hizmetinde bulunmuş, oradaki modernleşme sürecinin bizzat yürütücülerinden olmuş, sonrasında İstanbul'a gelmiş, Abdurrahman Sami Paşa ve onun kurduğu kültürel, düşünsel ortamı miras olarak alan oğlu Abdülatif Subhi Paşa'yı odağa alarak; sorgulama çabası içinde olacağız. Başka bir deyişle Osmanlı modernleşmesinin önde gelen kültürel figürlerinden olan, tıpkı Yusuf Kamil Paşa ve Münif Paşa gibi Şerif Mardin'in deyimiyle, "Mısır üzerinden getirilen Batılı fikirlerin" temsilcileri, "sicillerinde Mısır tecrübesine" (Mardin, 1996, s. 216) sahip, dolayısıyla ilk bakışta Modernist/Batıcı gibi gözüken Abdülatif Subhi Paşa'nın, öyle olup olmadığını, onun düşünsel ve kültürel eğilimleri ışığında anlamaya çalışacağız. Bu düşünsel, kültürel birikimin oluşmasında, kültürel alanın diğer kültürel sermaye sahibi failleriyle ilişkilerinin etkisini de göz ardı etmemeye çalışacağız. Başka bir deyişle Subhi Paşa'nın, dönemin aydın bürokratlarıyla birlikte içinde bulunduğu kültürel alandaki konumunu, bu alanda kendini diğer kişilerden ayırt etme pratiklerinin neler üzerinden işlediğini de göstermeye çalışacağız. Bu çabada, Paşa'nın bürokratik kariyerini özet şeklinde verdikten sonra onun kültürel üretimine, konağındaki düşünsel ortama, kütüphanesine, ilgilerine odaklanılmaya çalışacağımız gibi bunların, kendisiyle diğer aydın bürokratlar arasında nasıl ayırım yaratıcı içerikler olduğunu da ifade etmeyi deneyeceğiz.

Bu anlamda Mısır modernleşmesinin, Tanzimat reformculuğunun uygulayıcılarından olmuş, ardından II. Abdülhamid Dönemi'nin başlarında yüksek

(2019), "19. Yüzyılı Laiksizleştirmek: Osmanlı-Türk Laikleşme Anlatısının Sorunları", Cogito, (94), İstanbul: YKY, s. 1-17.

⁹ 1856-1871 yılları arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin Osmanlıya, Osmanlı reform sürecine etkisini karşılaştırmalı perspektifle ele alan bir inceleme için Bkz. Gücüm, K. (2015), *İmparatorluğun Liberal Yılları (1856-1870)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

¹⁰ Dina Rızk Khoury, XVII ve XVIII. yüzyıllarda yerel güç odaklarıyla İstanbul arasındaki ilişkilerin, merkezînin taşrada egemenliğini tabana yayması ile başta şehirli gruplar olmak üzere taşra güçlerinin yerelde Osmanlılaşmasıyla sonuçlandığını, ayrıca bu güç odaklarının XIX. yüzyıl reform dönemine, kendi reform gündemleri ile dâhil oldukları söyler (2007, s. 259; 2011, s. 173).

bürokraside görev almış Abdülatif Subhi Paşa'nın, yukarıda dile getirdiklerimizi test etmek için doğru bir örnek olduğunu düşünüyoruz. Onun doğru bir örnek olduğunu düşünmemizin nedeni, Mısır modernleşmesi ile Tanzimat modernleşmesi içindeki aktif bürokrat rollerinin yanı sıra yaşam biçiminin, kültürel ve düşünsel ilgi ve eğilimlerinin yukarıda dile getirmeye çalıştığımız tözlerden birisi olan Modern/Batıcı elit tanımına en uygun adaylardan birisi olmasıdır. İki tözün bir tarafını temsil eden Abdülatif Subhi Paşa'nın kişisel ilgi, entelektüel uğraş ve kültürel üretimiyle aydın/bürokrat tanımına uyan bir Tanzimat paşasıdır. Başka bir deyişle Paşa'nın ailesinden devralıp devam ettirdiği konak toplantılarının düşünsel ve kültürel ortamını, kültürel üretimini, kültürel sermayesinin somut göstergelerinden olan kütüphanesini ele alarak dönemin kültürel alanı içindeki konumunun tözcü bir okumasının mümkün olup olmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu değerlendirme çabasında, ilkin Tanzimat Fermanı'nın ilânı esnasında var olan siyasal bağlam ile İmparatorluğun XIX. yüzyılda geçirdiği kültürel dönüşüm, arka fon olarak önem kazanır. Siyasal bağlam daha çok bürokrasi ve hizipler ekseninden kısa bir değerlendirme içerir. Kısa değerlendirmeden sonra bu bağlamın ürünü olan ilkin kısaca Sami Paşa'nın ardından Subhi Paşa'nın bürokratik kariyerinin genişçe bir özeti verilmeye çalışılacaktır. Kültürel bağlamda ise İmparatorluğun içine girdiği kültürel değişimin içeriği ve yol açtığı tartışmalar, Osmanlı gazete, dergi ve kitap kültürünün dinamizmi arka planı oluşturur. Dönemin bürokratlarının çalışmamızın konusu Abdülatif Subhi Paşa örneğinde kültürel bağlama nasıl katkı sağladığı, bu katkının altında yatan saikler, bürokratların kültürel sermayeleri ile nasıl bir beğeni, değerler, zevk ayrımı oluşturdukları ya da oluşturmaya çalıştıkları ise ön planı oluşturur.